

Галерија Дома Војске Србије „Београд“

СЕДАМ ДЕЦЕНИЈА ПОСВЕЋЕНОСТИ

Данас референтно место за културу, уметност и изложбе, Галерија Дома Војске Србије, као део војног система, кроз деценије свог рада пратила је судбину државе и установе у којој је основана и за све то време пажљиво надограђивала и неговала Уметничку збирку

Писце Јована ШИКМАН

Фото: Мина Петровић

Бјеле лилије” Влаха Буковца, „Мира весник” Лазара Вујаклије, „Поподне” Богића Рисимовића Рисима, „Сутјеска” Косте Хакмана само су нека од седамдесет изложених дела еминентних уметника 20. века у просторијама Велике и Мале галерије Дома Војске Србије. Изложбом „Седам деценија посвећености – Галерија Дома Војске Србије 1953–2023” обележава се јубилеј престоничког бастиона уметности и културе, а који је кроз деценије негован под окриљем Војске.

Препознавању Галерије Дома Војске Србије као референтног места за уметност, културу и изложбе претходиле су деценије континуираног рада и труда, како у „златним” временима, тако и у тренуцима историјских превирања.

Од оснивања Галерије 1953. године уочљиве су три фазе њеног рада, а будући да се ликовни живот у здању Ратничког дома одвијао и у периоду између два светска рата, тај период се може назвати предисторијом Галерије. Живот Галерије кроз деценије тесно је повезан са судбином здања у коме је настала, некадашњим Ратничким домом, данас Домом Војске Србије „Београд”.

ПОЧЕЦИ КУЛТУРНОГ И УМЕТНИЧКОГ ЖИВОТА У РАТНИЧКОМ ДОМУ

Конкурсним пројектом Живка Пипевског и Јована Јовановића, а средствима и личним прилозима Удружења резервних официра и ратника под покровитељством краља Александра I Карађорђевића између 1929. и 1931. подигнут је Ратнички дом, који је 1939. године надограђен. Поред војне намене, требало је да служи и цивилним структурама, те су у Дом уселила многа национална и културна друштва, између осталих Јадранска стража, Удружење резервних авијатичара, Савез ловаца, Клуб пријатеља Француске и многа друга.

Једна од првих изложби Петра Лубарде била је у просторијама Француског клуба, када су у мају 1933, први пут пред београдском публиком, излагани пејзажи и предели из родног краја. Ратнички дом био је домаћин и иностраних изложби, попут сликарске изложбе Ника Енеа одржане у марту 1934. под покровитељством Његове екселенције румунског посланика у Београду Александра Гурунескуа.

Војно здање било је стециште свечаности, предавања и пригодних забава. Краљ Александар и краљица Марија присуствовали су трочасовној свечаности чији је део био и тада већ традиционално коло „Србијанка”. Након убиства краља у Марсељу, у Дому су одржавана предавања у његову част.

Поводом пет деценија Црвеног крста Краљевине Југославије уприличена је прва прослава у Ратничком дому, а богат музички програм био је посвећен одбрани Београда 1915. године.

Клуб резервних официра и ратника, у оквиру светосавских вечери, организовао је пријем коме су присуствовали кнез Павле Карађорђевић, министар војни армијски генерал Милан Недић, генерал Петар Косић, командант Београда и командант Ваздухопловства генерал Милојко Стојановић, као и многи страни посланици. Сви ови догађаји сведок су да су се у Ратничком дому неговале историја, култура, војна слава и традиција, дух ондашњег међуратног Београда. Бомбардовањем престонице завршен је један историјски период Ратничког дома, који је од 22. августа 1941. до 26. септембра 1944. био седиште

Гестапоа за Југоисточни Балкан.

Установљавањем Централног дома Југословенске армије 8. маја 1946. ово здање постаје значајна културна установа не само Југословенске армије већ и главног града тадашње државе, све до 1991. и почетка ратних сукоба на простору бивше Југославије. Дом је свечано отворио тадашњи председник државе Јосип Броз Тито и том приликом дефинисао и одредио стратешке елементе Галерије, наглашавајући да је „Дом Југословенске армије будуће жариште и расадник војног усавршавања, политичког васпитавања, подизања културног нивоа, физичког и свестраног васпитавања и усавршавања наших руководећих кадрова, наших официра”.

Прве године рада Дома ЈА обележио је рад Бранка Шотре, графичара, послератног пуковника и професора, који је био на челу установе. Око себе је окупио читаву плејаду уметника, попут Јована Бијелића, Данице Антић, Божицара Јакца, који су створили повољну климу за развој уметности и галеријске делатности која ће кроз сарадњу са различитим установама у земљи и иностранству деценијама остваривати резултате.

ГАЛЕРИЈА КРОЗ СЕДАМ ДЕЦЕНИЈА

Отварањем Галерије 1953. формира се и Уметничка збирка, у чији фонд дела долазе најчешће посредством откупа. Установљавање квадријалне манифестације на тему Народноослободилачке борбе, која је окупљала најзначајније уметнике са простора некадашње Југославије. У првих петнаест година посебна

пажња поклањана је ликовним уметницима који су били на одслужењу војног рока, док је, такође, једна од водећих делатности била и организовање самосталних и колективних изложби уметника југословенских република свих праваца и стилова. Дела из збирке представљана су у галеријама широм тадашње Југославије. Тај концепт рада резултирао је правилником о раду Галерије, издатом у октобру 1962, који је модификован 1969. године. Најзначајније манифестације из прве фазе рада Галерије су: „НОБ у делима ликовних уметника Југославије”, која се одржавала сваке пете године од 1961. до 1985, „Војници ликовни уметници” (1961–1985) и „Оружане снаге СФРЈ и ОНО у делима ликовних уметника Југославије” (1975, 1976. и 1978).

Велики утицај на програмску делатност Галерије у првим годинама рада имао је Шотрин концепт, излагањем радова уметника у којима је победа над фашизмом било основно полазиште. Наставком традиције НОР-а да се људи у Народној армији не уче само војним вештинама, у Дому ЈА убрзо након рата започете су просветне и културне делатности, а нарочито ликовна. Сликари, вајари, службеници Дома ЈА, војни стипендисти чије школовање је прекинуто услед рата, сликари и вајари на служењу војног рока и официри били су покретачи ондашњег ликовног живота Дома ЈА, који је крунисан отварањем Ликовног кружока.

Прва изложба ликовних дела одржана је 1950. године на првом спрату Дома, да би убрзо након ње била одржана и I Свепартијска изложба, за којом су уследиле редовне годишње изложбе у част Дана

армије. Поставке изложби жириране су од угледних уметника међу којима су били Ђорђе Андрејевић Куна, Бранко Шотра, Иван Табаковић и други. Кружок је 1952. прерастао у Ликовну секцију са добро опремљеним уметничким атељеом, стручном литературом, организованим предавањима ликовних теоретичара и критичара, а први начелник био је вајар Владета Петрић. Активности Ликовне секције допринеле су да се у Дому нађу школовани уметници, службеници Дома, војници академски сликари и даровити аматери војних и других струка ЈНА. Ликовна секција прерасла је у Ликовну групу 1954, а најплоднијим периодом њеног рада сматра се раздобље од 1953. до 1958. године.

Поред Шотре, значајну улогу у развоју Галерије имао је и њен први руководилац Иван Цветко, који је од 1951. активно учествовао у изложбеним програмским активностима и конципирању рада Галерије.

Поводом обележавања двадесетогодишњице постојања Југословенске народне армије Дом ЈНА покренуо је иницијативу за приређивање велике ликовне изложбе посвећене мотивима Народноослободилачке борбе и револуције. Изложба је одржана 1961, а чиниле су је три целине – сликарство, графика и скулптура, окупила је велики број уметника са простора читаве Југославије и била је наградног карактера. Њен успех огледао се у успостављању манифестације „НОР у делима ликовних уметника Југославије”, одржаваној сваке пете године у Галерији Дома ЈНА. Три године након одржавања друге изложбе изабран је и Организациони одбор, који је организовао и постављао

изложбу, именовано жири и био задужен за друге техничке аспекте организације изложбе. Свако следеће одржавање ове, већ традиционалне изложбе, са собом је носило неке новине. Тако су се на четвртој изложби ликовним уметницима придружили и примењени уметници. Тиме је Уметничка збирка Дома Војске Србије обогатења и радovima из примењене уметности.

У години значајног јубилеја и пет одржаних изложби први пут од оснивања поставка је имала посебну тему – „Победа и слобода”. Приказана су дела Ивана Цветка, Милоша Гвозденовића, Цветка Лаиновића, Слободана Сотирова, Нандора Глида и многих других, а од најбољих дела створена је збирка Галерије Дома Војске Србије, која представља непроценљив део српске културне баштине.

Шестом изложбом завршен је циклус „НОБ у делима ликовних уметника Југославије”,

а Галерија Дома ЈНА је концептом рада који је подразумевао обележавање важних историјских тема обезбедила учешће изабраних уметника свих генерација и стилских опредељења са подручја Југославије.

Галерија је од 1961. до 1985. успешно промовисала и дела војника на одслужењу војног рока – „Војници ликовни уметници”. Након завршене обавезне обуке војници на одслужењу војног рока, углавном академски сликари, вајари, графичари и примењени уметници, окупљали су се у домовима ЈНА и, у оквиру слободних активности, према својим уметничким аспирацијама, ликовним језиком представљали живот и рад у војсци. Сваке године, а поводом јубилеја Југословенске народне армије Галерија Дома ЈНА приређивала је изложбу дела насталих у току године. Излагана су дела младих, данас познатих југословенских уметника,

међу којима су Богољуб Ацић, Драгољуб Аксентијевић, Милан Четник, Анте Добро и други. Одржавање ове изложбе такође је допринело богаћењу Уметничке збирке Галерије.

Још један традиционални програм Галерије био је „Оружане снаге и СФРЈ и општенародна одбрана у делима ликовних уметника Југославије”, који је од 1975. до 1978. реализован кроз три изложбе на којима су дела уметника осликавала Народноослободилачки рат, савремен живот у ЈНА и општенародну одбрану.

Галерија Дома ЈНА организовала је и поједине међународне изложбе. Као плод сарадње СФРЈ и Индије 1972. на изложби „Савремена индијска уметност” представљени су радови пет савремених индијских сликара, два графичара и три скулптора различитих генерација и стилова. Међумузејска и међуармијска сарадња резултирале су

УМЕТНИЧКА ЗБИРКА ГАЛЕРИЈЕ

Уметничку збирку Галерије чине четири целине – збирка слика, радова на папиру, скулптуре и примењене уметности. Иако се у њој налазе и остварења из прве половине 20. века, значајнији део представљају дела настала након Другог светског рата. Заступљена су дела ангажоване уметности, али и дела слободне тематике уметника који су учествовали на ангажованим изложбама.

Већи део вредне колекције у збирци се нашао посредством откупа, како са изложба одржаних у Галерији, тако и директним откупом из атељеа уметника, других галерија, установа, предузећа, институционалних размена и, ређе, поклона.

Каталогизација Уметничке збирке, проценом врских историчара уметности, резултирала је бројем од 625 вредних радова у различитим категоријама, стиливима и правцима, од којих су многа процењена културним добром.

Јединственост Уметничке збирке Галерије огледа се у чувању дела свих уметника који су у 20. веку оставили битан траг у југословенском и српском сликарству.

изложбом чланова Ликовног студија Совјетске армије, који је носио име познатог сликара Митрофана Борисовича Грекова, учесника похода Прве коњичке армије у време Октобарске револуције, а одржана је у Галерији Дома ЈНА 1975, 1978. и 1984. године.

Као најзначајнија међународна изложба у галеријском простору Дома ЈНА, која је претходила овим колективним изложбама, издваја се изложба норвешког уметника Едварда Мунка. На изложби „Едвард Мунк – Графика из Мунковог музеја” из Осла, одржаној од 27. фебруара до 15. марта 1970, приказано је 105 дела, односно графика из Мунковог музеја из Осла.

Прву фазу рада Галерије, која се завршава крајем осамдесетих година 20. века, обележиле су бројне изложбе из збирки, откупи дела, организовање ауторских и колективних изложби, као и сарадња са многим установама културе код нас и у свету.

ФАЗА ДЕКАДЕНЦИЈЕ У РАДУ

Друга фаза рада Галерије започиње крајем 1991, када Дом Југословенске народне армије постаје Централни клуб Војске Југославије.

Одликује је блага декаденција у раду, услед различитих друштвених и економских околности престаје се са откупом уметничких дела, те она улазе у збирку једино на основу појединачних поклона уметника након реализоване изложбе. Да би се одржао излагачки континуитет, организују се изложбе студената завршних година уметничких факултета, преваходно студената Факултета примењених уметности у Београду, будући да је Бранко Шотра оснивач и ове образовне установе. Организоване су и изложбе ликовних удружења при војсци и изложбе самосталних уметника. Поводом Дана Војске 1997. организован је циклус изложби „Професионални припадници – ликовни стварачи”, који је на једном месту

окупио све даровите професионалне припаднике војске.

Од 1996. организацијом изложбе „Таписерија – Београд 96” одржавана је традиционална бијенална манифестација, и то скоро четврт века. На њој је представљено двадесет и седам радова двадесет и једне уметнице различите генерације, између осталих Надежде Ристић Влајковић, Загорке Стојановић, Марије Сараз Такач, Мирјане Мораче, Весне Милуновић, Нивес Павловић и Снежане Скоко.

Аутор друге значајне изложбе, на којој су представљена најзначајнија дела чувана у Војном музеју и Галерији Централног клуба Војске Југославије, била је кустос Војног музеја Љубица Дабић, а одржана је 1998. године. Том приликом приказан је мањи део ликовне збирке с краја 19. и почетка 20. века – дела Уроша Предића, Стевана Тодоровића и Уроша Кнежевића, а највећи број радова био је на тему Првог светског рата, те је акценат стављен на ратне сликаре, попут Васе Поморишца, Милоша Голубовића и других. Из Уметничке збирке Галерије била су, међу осталим, изложена дела Саве Шумановића, Пеђе Милосављевића и Милана Коњовића. Изложба је носила назив „Ремек-дела из ликовних збирки Војске Југославије”.

Уследило је и излагање слика и цртежа Љиљане и Богољуба Ерчевића, а поводом осамдесет година од рођења Боже Илића, 1999. одржана је изложба мање познатих слика овог уметника.

У ратном периоду Галерија Дома Војске Србије својом делатношћу подизала је морал војске, али и пружала отпор непријатељу. Током НАТО бомбардовања 1999. у њеним

просторијама одржаване су изложбе фотографија „Агресија НАТО на становништво и цивилне објекте на СРЈ – Трагови нечовештва”, као и изложба фотографија ратних репортера „Трагови нечовештва” у холу зграде, уз које је био постављен и текст „За Србију Виктора Игоа, за време турско-српског рата 1876”, објављен у француском листу *Le Rapalle*.

Галерија се 2000. вратила изложбеним активностима, када је организована изложба „Кричковић Милан у пратњи великана”. Током 2002. уприличена је самостална изложба икона живописца Јована Атанасковића, војника на одслужењу војног рока, коју је посетио Његова светост патријарх Павле.

Откупа дела у овом периоду није било, али су поједини уметници након одржавања изложби поклањали дела Уметничкој збирци.

Оснивањем Државне заједнице Србије и Црне Горе Дом постаје Централни дом Војске Србије и Црне Горе и под тим именом постоји до 2006, када постаје Централни дом Војске Србије. У том периоду организују се изложбе самосталних уметника попут Мирослава Арсића и Радислава Тркуље. Због лоше финансијске ситуације Галерија је организовала ликовне колоније у војним одмаралиштима, након чега су приређиване изложбе насталих радова.

Због драмских, културних, концертних и изложбених програма Централном дому Војске Србије и Црне Горе 2003. и 2005. додељен је Златни беоцуг за изузетан допринос култури. И поред бројних успеха, у овом периоду разматрало се расформирање Уметничке збирке, услед чега би фонд,

по врсти материјала, био распоређен сродним музејима и галеријама. Ова идеја била је праћена иницијативом да се изврши пренамена и отуђење објекта, која је захваљујући брзој реакцији руководства и запослених спречена, будући да је реч о непокретном културном добру.

МЕЂУИНСТИТУЦИОНАЛНА САРАДЊА

Трећа фаза рада Галерије започиње 2010. године, оснивањем Медија центра „Одбрана”, који спаја информативну, новинско-издавачку и домску делатност. Објекат добија назив Дом Војске Србије, а у оквиру МЦО организован је и

Са свечаног отварања изложбе „Седам деценија посвећености – Галерија Дома Војске Србије 1953–2023”

рад Галерије Дома ВС. Овај период карактерише отворенији приступ према уметницима и темама, али и потребама публике. Галерија Дома ВС постаје један од најзначајнијих и најпосећенијих галеријских простора у земљи. Започиње сарадња са многим музејима и галеријама, те су многе галерије своје богате колекције представиле у просторијама војне установе, између осталих Галерија слика „Сава Шумановић” – Шид, Галерија Матице српске – Нови Сад, Уметничка галерија „Надежда Петровић” – Чачак и многе друге.

Убрзо по оснивању Медија центра „Одбрана” организована је велика изложба слика

Саве Шумановића „Пут до слике” у сарадњи са Галеријом слика „Сава Шумановић” из Шид. Сав приход од продаје изложбеног каталога у издању МЦО био је намењен реставрацији слике „Цвеће” Саве Шумановића, која се чува у Уметничкој збирци Галерије Дома Војске Србије.

Током 2011. године простор поред Галерије, до тада услужни простор библиотеке, постаје излагачки, под називом Мала галерија Дома ВС. У њој се организују пратећи садржаји Велике галерије, до тада Галерије Дома ВС, као и самосталне изложбе аутора.

Велики значај за развој међуинституционалне сарадње имала је и сарадња са Спомен-збирком Павла Бељанског из Новог Сада. Поводом педесетогодишњице постојања Спомен-збирке уприличена је изложба „Колекција Павла Бељанског поново у Београду”, а представљена су најзначајнија уметничка дела која баштини ова колекција. У Малој галерији била је постављена Меморијална соба Павла Бељанског ради упознавања публике са приватним и јавним животом правника, колекционара и дипломате.

Уследила је сарадња са Фондацијом „Момчило Момо Капор”, али и Центром за културу Лазаревац, када је 2012. реализована гостујућа изложба уметничких дела из Легата Лепосаве Лепе Перовић из Модерне галерије Центра за културу Лазаревац.

Изложба „Надежда Петровић – 100 година од права на вечни помен” из 2015. једна је од најпосећенијих у последњој деценији рада Галерије, а настала је у сарадњи са Народним музејом Србије поводом обележавања

једног века од смрти уметнице. Том приликом приказана је четвртина стваралачког опуса Надежде Петровић из фонда Народног музеја Србије.

Велику пажњу јавности привукла је и документарна изложба „Дијанина деца” у сарадњи Министарства одбране Републике Србије и Радио-телевизије Србије 2018. године. Први пут у историји рада Галерије наменски је направљена музеолошка архитектонска поставка у циљу представљања логора и страдања, а била је посвећена највећој акцији спасавања деце из концентрационих логора током Другог светског рата.

Изложбом „Српско сликарство 20. века (1950–2000) – избор из приватних збирки” 2019. године, Галерија прави искорак у презентовању више приватних колекција у оквиру једне изложбе. Њој је претходила изложба „Српско сликарство 20. века (1900–1950)”, а обе су организоване у сарадњи са Фондацијом „Плаво”.

Поводом обележавања осамдесет година од почетка Другог светског рата на територији Југославије у Галерији Дома Војске Србије одржана је изложба „Април 41”. Приказани су музејски предмети и фотографије из Априлског рата, разни типови наоружања и војне опреме, делови ваздухоплова и ваздухопловне опреме, али и лични предмети пилота бранилаца Београда, као и предмети из периода пре Априлског рата, из времена мартовских демонстрација и пуча 27. марта. Изложба је настала у сарадњи Музеја ваздухопловства, Војног музеја, Војног архива и Медија центра „Одбрана”, а посебан програм уприличен је током церемоније отварања. Изложба је отворена уз бари-

СВЕЧАНО ОТВАРАЊЕ ИЗЛОЖБЕ ПОВОДОМ СЕДАМ ДЕЦЕНИЈА ГАЛЕРИЈЕ ДОМА ВС

Изложба „Седам деценија посвећености – Галерија Дома Војске Србије 1953–2023” свечано је отворена 20. децембра у Великој галерији београдског Дома Војске Србије. Отварању су присуствовали државни секретар у Министарству одбране Немања Старовић, начелник Управе за односе са јавношћу бригадни генерал доц. др Михаило Зоговић, шеф Кабинета министра одбране бригадни генерал мр Горан Момчиловић и декан Факултета примењених уметности у Београду редовни професор др Горан Чпајак.

Изложбу је отворио државни секретар Старовић, најавивши том приликом да ће Војска Србије „поштујући традицију али и савремене токове уметности” вратити могућност откупа дела значајних уметника наше ликовне сцене и на тај начин обогатити фонд Уметничке збирке Дома Војске Србије.

О историјату Галерије и њеној изложбеној делатности говорила је аутор изложбе начелник Галерије Дома Војске Србије виши кустос Јелена Кнежевић, истакавши да садржаје Галерије годишње посети између 80 и 90 хиљада посетилаца, „што је чини референтним местом за уметност, културу и изложбе”.

Декан Факултета примењених уметности у Београду редовни професор др Горан Чпајак Уметничку збирку Галерије описао је као „историју културе наше земље”.

Пошта Србије је пригодном марком обележила седам деценија постојања Галерије Дома Војске Србије. Лубиларну марку начелнику Управе за односе са јавношћу бригадном генералу доц. др Михаилу Зоговићу свечано је уручио Адам Софронијевић, директор „Србијамарке” у „Пошти Србије”.

Галерија Дома Војске Србије годишње организује око тридесет изложби, како у својим просторијама, тако и широм Србије. Свечано отварање изложбе поводом обележавања седамдесет година постојања био је пригодан тренутак да Медија центар „Одбрана” уручи признања за значајан допринос раду Галерије својим сарадницима. Директор Медија центра „Одбрана” пуковник Биљана Пашић признања је уручила Народному музеју Србије, галерији САНУ, господину Николи Кусовцу, Народному музеју Зрењанин и Задужбини „Момчило Момо Капор”.

Изложба „Седам деценија посвећености – Галерија Дома Војске Србије 1953–2023” биће отворена до 3. фебруара 2024. године у просторијама Мале и Велике галерије. Стручна вођења кроз поставку планирана су 20. јануара и 3. фебруара 2024. у 13.00 часова.

каде, камионе и ратну сценографију, уз звук бомбардера и сирена испред зграде Дома Војске Србије.

Рад Галерије у текућој фази, поред успостављања и неговања сарадње са многобројним галеријама и културним установама, карактерише и посебан однос према заштити дела, где се значајна средства из буџета издвајају за конзервацију уметничких дела из збирке. Дигитализација уметничке и документарне грађе у јединственом информационом

систему започета је 2020, као и категоризација уметничке збирке. Тим поводом сва дела са својством културног добра настала у периоду до 1950. године одлуком Народног музеја Србије проглашена су за културна добра.

Први пут од оснивања ове војне установе на њеном челу налази се жена, пуковник Биљана Пашић, директор Медија центра „Одбрана”, чиме је дат снажан допринос подстицању и значају жена у систему одбране. ■